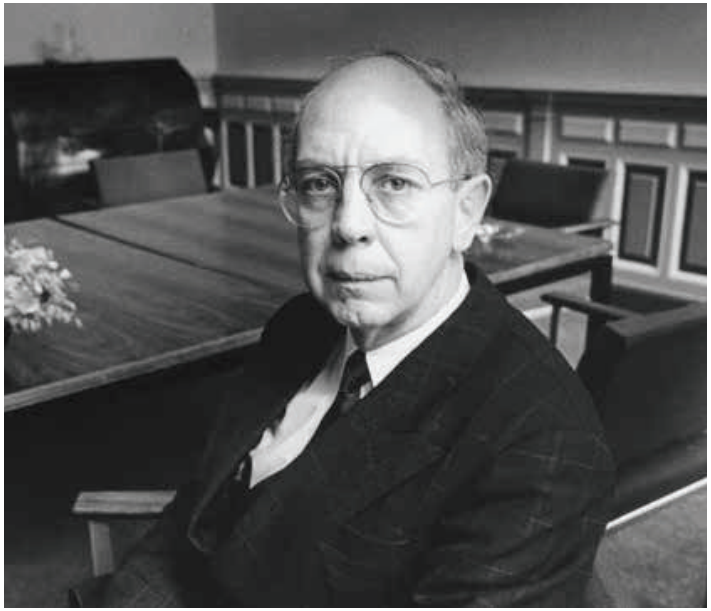
‘JONGENS, MAAK HET MAAR MOOI’

‘JONGENS, MAAK HET MAAR MOOI’

Stadsontwikkelaar en ambtenaar in Amsterdam 1963-1986

Max van den Berg

Uitgeverij THOTH Bussum

Colofon

Deze uitgave is een initiatief van het Van Eesterenmuseum

Van Eesterenmuseum Amsterdam

Dit boek is mede tot stand gekomen met financiële steun van:

Gemeente Amsterdam, stadsdeel Nieuw-West

Gemeente Amsterdam

Van Eesteren-Fluck & Van Lohuizen Stichting

© 2016 De auteurs en Uitgeverij THOTH, Nieuwe 's-Gravelandseweg 3,
1405 HH Bussum
WWW.THOTH.NL

Afbeelding omslag

Wibauthuis (1961-2008) in de Wibautstraat, 1993. Architect Norbert Gawronski (foto Hans Aarsman)

Frontispice

Max van den Berg in 1990, toen hij op de secretarie van het stadhuis werkte (foto Maarten Hartman, 1990)

Redactie

Zef Hemel, Jos Hogenes, Henk Licher, Karin Selbach en Anouk de Wit

Beeldredactie

Jeroen Lok, Van Eesterenmuseum

Grafische vormgeving

Ronald Boiten en Irene Mesu, Amersfoort

Lithografie

BFC Graphics, Amersfoort

Druk- en bindwerk

Drukkerij Wilco, Amersfoort

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Uitgeverij THOTH, Nieuwe 's-Gravelandseweg 3, 1405 HH Bussum.

ISBN 978 90 6868 722 4

Inhoud

7 Voorwoord — Anouk de Wit
10 Inleiding

13 Proloog

19 **Deel 1**
1962-1970
Amsterdam wordt een uiteengelegde stad

20 1 Tuinstadexperimenten in Amsterdam-Noord in een aaneengesloten stad
43 2 Verkennen van de binnenstad, overloop naar het gewest
61 3 Onwennige aanpak van de binnenstad, plannen voor een uiteengelegde stad

91 **Deel 2**
1970-1978
De bevolking krimpt, het stadsgewest groeit en stadsvernieuwing is nieuw

92 4 Stadsvernieuwing, een nieuw bestuurlijk veld
114 5 Werken aan stad en stadsgewest intensiveert
136 6 Reorganisatie bij Stadsontwikkeling, de uiteengelegde stad krijgt vorm

159 **Deel 3**
1978-1986
Amsterdam, de compacte stad

160 7 Het roer gaat om, verdichten en uitbreiden
176 8 Beleidsvoorbereiding en coördinatie verschuift naar het stadhuis
198 9 Samenwerken met het bedrijfsleven (1982-1986)
214 10 Smaakmakende projecten

232 Nawoord — Zef Hemel

238 Geraadpleegde bronnen

Voorwoord

← **Zeedijk, 1980.**
Foto Gerard Dukker

Begin dit jaar overleed Max van den Berg, ambtenaar en stadsontwikkelaar bij de gemeente Amsterdam tussen 1963 en 1986.

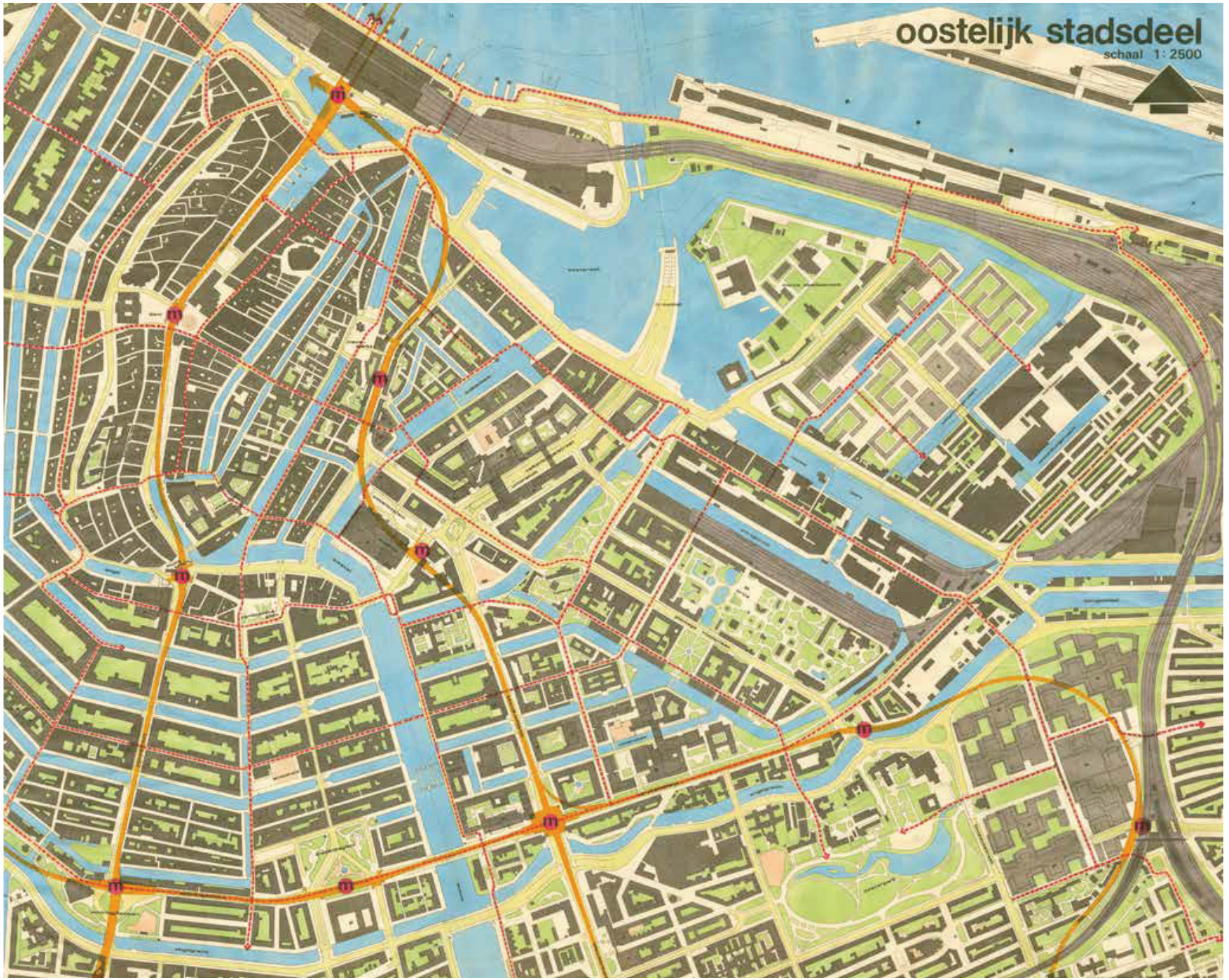
Van den Berg studeerde onder professor Cornelis van Eesteren aan de Technische Universiteit in Delft en was een tijdlang diens student-assistent. Van Eesteren haalde zijn beste studenten als stagiair naar Amsterdam bij de afdeling Stadsontwikkeling (SO) van de dienst der Publieke Werken. Zo startte ook Van den Bergs loopbaan. Bij SO begon hij met het ontwerpen van nieuwe wijken in Amsterdam-Noord.

Max van den Bergs persoonlijkheid en zijn bijdrage aan de vakgemeenschap zullen worden gemist. Gelukkig heeft hij die gemeenschap en de Amsterdammers zijn 'memoires' nagelaten. U kunt hierin lezen hoe Max in 1963 startte op de gemeentelijke tekenkamer en uitgroeide tot een ambtenaar met meer invloed dan menig wethouder. Als topambtenaar, eerst bij de dienst Ruimtelijke Ordening, en later bij de secretarie, was hij uiterst bedreven in zowel het stedenbouwkundige als het politieke handwerk, en leverde hij cruciale bijdragen aan het behoud van de Jordaan, de stadsvernieuwing in de Nieuwmarktbuurt, de oostelijke binnenstad en de Stopera. Ook begeleidde hij in opdracht van burgemeester Joop van Thijn het bid voor de Olympische Spelen van 1992, waar Amsterdam de compacte stadswijk Nieuw-Sloten aan overhield. Daarna verruilde Max de Amsterdamse 'scene' voor de Rijks Planologische Dienst en de Universiteit te Utrecht.

Recentelijk verschenen er boeken over de roerige tijden waarin Van den Berg als ambtenaar in Amsterdam werkte. Daarin wordt de ruimtelijke ontwikkeling van de stad enkel vanuit activistisch oogpunt beschouwd. Dat was Max te eenzijdig en het motiveerde hem in de nadagen van zijn leven, toen hij al ernstig ziek was, zijn persoonlijke ervaringen met de stadsvernieuwing en ruimtelijk Amsterdam op te schrijven. Met aandacht voor het metier van de stedenbouwkundige en de planoloog en hoe die omgaan met politieke ambities en processen. Een inkijk dus in het fascinerende krachtenspel dat de stad tijdens de roerige jaren zeventig en tachtig van de vorige eeuw transformeerde.

Zef Hemel, tijdens het schrijven een van de sparringpartners van Max, schreef een mooi nawoord over Van den Berg en diens rol en betekenis voor Amsterdam. Een rake schets van deze topambtenaar en de tijd waarin hij werkte, die u ook als eerste zou kunnen lezen. Voor welke volgorde u ook kiest, ik wens u veel leesplezier.

Anouk de Wit — Directeur Van Eesterenmuseum

Kaart van het oostelijk stadsdeel waarop alle vastgestelde wederopbouwplannen, alle in voorbereiding zijnde bestemmingsplannen en projecten in ontwerp of studie zijn aangegeven, in samenhang met de in dit deel van de stad geprojecteerde metrolijnen en fietsroutes.
Door Jos Hogenes, ca. 1969

Inleiding

Amsterdam is leefbaar en mooi. Amsterdammers vinden dat vanzelf-sprekend. Ze willen prettige huizen om in te wonen in een stad met straten waar wat te beleven valt. Stad en regio vormen een geheel waarbinnen grote verschillen te constateren zijn. Leefbaar is lang niet voor iedereen hetzelfde. Zo verlangen gezinnen met kinderen speelgelegenheid vlakbij huis, bejaarden een veilig ommetje, de jeugd een trapveldje, gezinnen recreatievoorzieningen en studenten uitgaansgelegenheden. De opsomming van (ruimtelijke) voorzieningen is lang en geduldig. Opvattingen over leefbaarheid veranderen ook nog eens voortdurend.

Amsterdammers zijn verwend met mooie gebouwen en goed ontworpen publieke ruimtes. Amsterdam is ook interessant en aantrekkelijk voor bezoekers. Iedere periode bracht een eigen karakteristiek van gebouwen en openbare ruimte met zich mee. Dat is de neerslag van denkbeelden, mogelijkheden en idealen. In de zeventiende en achttiende eeuw waren dat de kapitale huizen voor de patriciërs aan de grachten met arbeiderskrotten daarachter, in de negentiende eeuw de massale en goedkope woningbouw voor de arbeiders in de industriële revolutie. In de twintigste eeuw volgden de stromingen in de architectuur en stedenbouw elkaar ruwweg elke twintig jaar op. Plan Zuid van Berlage in de jaren twintig en dertig met het bouwblok als 'Gesamtkunstwerk' in Amsterdamse Schoolstijl. Daarna het modernisme of nieuwe zakelijkheid met open 'luchtige' blokken, 'rechttoe rechtaan' en veel groen, als dominante in uitbreidingen van de stad na de Tweede Wereldoorlog. 'Bloemkool'buurtjes met kleinschalige woonerven gaven geborgenheid als een huis en kregen voet aan de grond in de jaren zeventig. De jaren tachtig en negentig boden ruimte aan het postmodernisme met veelkleurige en veelvormige pretentieuze architectuur. Amsterdammers accepteren deze wijzigingen van vormgeving van gebouwen en publiek domein: 'als het maar mooi is'.

Leefbaar en mooi gaan niet vanzelf. Daar wordt steeds aan gewerkt. Amsterdam breidt al eeuwen planmatig uit. En dat is bijzonder in een wereld waarin veel steden willekeurig groeien. De ruimtelijke ontwikkeling wordt door het gemeentebestuur geleid met hulp van kundige, geestdriftige en betrokken ingenieurs, stedenbouwkundigen en volkshuisvesters. Behalve wethouders en raadsleden beïnvloeden burgers en gebruikers de stadsontwikkeling. Bedrijven, inwoners en nieuwkomers maken hun wensen kenbaar bij het gemeentebestuur. Hun belangen gaan soms samen, maar lopen menigmaal uiteen.

Het Entrepotdok in 1981.
Foto Gerard Dukker

Dan ontstaat er debat en beïnvloeding, dan vormen zich coalities of blijven er onoverkomelijke geschillen, die door bestuur en zonodig bij de rechter beslecht worden. Uiteindelijk wordt er steeds weer planmatig geordend, ingericht en gebouwd.

Bevolkingssamenstelling en welvaart kunnen snel veranderen. Opvattingen van burger en bestuur bewegen mee. Nieuwe visies verdrijven oude denkbeelden. Tot op zekere hoogte wordt de stad telkens opnieuw uitgevonden. We spreken van handelsstad, industriestad, dienstenstad, kennisstad al naar gelang het belang dat prevaleert. Amsterdammers zijn trots op hun stad en kritisch op hun gemeentebestuur. Nieuwe middelen doen hun intrede, zoals wetten, organisaties, investeringen en kennis. Naast beweeglijke burgers beweegt de ruimtelijke stad mee, in de twintigste eeuw steeds gedragen door een rotsvast geloof in vooruitgang. Veranderingen van de ruimte zijn vaak een reactie op een vorige periode.

De jaren vijftig en zestig stonden in het teken van wederopbouw met tuinsteden in uitbreidingsgebieden en nieuwe industriegebieden langs het Noordzeekanaal. Tuinsteden hebben veel openbare ruimte en groen, gebouwen werden snel, grootschalig en met goedkope materialen gebouwd. Dat was nodig om de naoorlogse woningnood snel te lenigen. De bestaande stad verpauperde. Vanaf de jaren zestig verhuisden veel gezinnen van oude, slechte buurten naar het gewest en (auto)mobiliteit en cityvorming stonden hoog op de agenda. De stad groeide uit zijn jasje naar een uiteengelegde stad: 'Groot-Amsterdam'. Toch werden toen de eerste pogingen gedaan om de binnenstad op te krikken. Functionele 'eind'planning, gedragen door professionals, wierp zijn vruchten af. De Bijlmermeer vormde een keerpunt. Door deze vorm van grootschalige en rigide stedenbouw werden de burgers in het aanbrekende tijdperk van nieuw individualisme afgeschrikt. Kritiek op een al te paternalistische houding van bestuur en experts groeide.

Als reactie daarop ging in de jaren zeventig het verlangen van vooral jeugdige nieuwkomers uit naar behoud, kleinschaligheid en knusheid. Het 'ik'-tijdperk was geboren. Over aanpak van stadsvernieuwing in oude wijken, over oplossingen van verkeersproblemen en over overloop ontstonden in de jaren zeventig grote meningsverschillen tussen burgers en in bestuurlijke kring. Het leidde tot een impasse met vergaande polarisatie en verstarring.

Procesplanning met in stukjes gehakte besluitvorming en het primaat van de politiek boven de adviezen van de traditionele deskundigen deden hun intrede en moesten een oplossing bieden.

Toch kwam de vernieuwing eind jaren zeventig in een stroomversnelling. Gedreven door actiegroepen en de politieke vertegenwoordiging daarvan

kreeg het concept van de ‘compacte stad’ vorm, met absolute politieke prioriteit voor sterke stedelijke verdichting van woningbouw in de bestaande stad. Ook kreeg meer speelsheid en variatie in het publieke domein vorm.

Samenwerking tussen maatschappelijke instellingen, bevlogen burgers en het bedrijfsleven wierp in de jaren tachtig haar vruchten af met grote, complexe en soms megalomane en soms duurzame, stedelijke vernieuwingsprojecten. Strategische planning met het bijeenbrengen van middelen en een sleutelrol voor projectontwikkelaars kregen de overhand. In elk van deze periodes waren er andere smaakmakers, andere sleutelfiguren en andere typen bestuurders.

Er wordt veel en goed over de stad geschreven. Sommige geschiedschrijvers geven een wat eenzijdig beeld door een bepaalde periode, stijl of bestuurscultuur te omarmen en daarbij andere periodes tekort te doen. Dit boek, ‘*Jongens, maak het maar mooi*’, een uitspraak van mijn leermeester prof. C. van Eesteren (tot 1958 hoofd van Stadsontwikkeling van Publieke Werken in Amsterdam), beschrijft het ingewikkelde spel van krachten dat de stad doet groeien en veranderen vanuit ambtelijk perspectief. Want altijd zijn er ambtenaren om het bestuur bij te staan, van advies te dienen, plannen te maken voor de stad, te bouwen en in te richten. Een boeiende en soms weerbarstige aangelegenheid. Want tussen wens en werkelijkheid staan talloze bezwaren.

Historische kaart van Amsterdam van rond 1544, getekend in 1940 en in de jaren zeventig ingekleurd.

Proloog

Halverwege de studie bouwkunde in Delft raak ik in de ban van stedenbouw. Stedenbouw is maatschappelijker en meer gericht op de toekomst dan architectuur. Onderzoek en ontwerp zijn even belangrijk. Vanaf 1960 loop ik colleges bij hoogleraren stedenbouw, landschap, onderzoek, wegen en polders. Sommigen daarvan inspireren, onder wie landschapskunstenaar en ambachtelijk waarnemer prof.dr.ir. J.P. Bijhouwer. Ik word wat meer sociaal bewogen en politiek een tikkeltje links.

Voor stedenbouwkundige en visionair prof. C. van Eesteren, die tevens hoofd Stadsontwikkeling van de Dienst der Publieke Werken in Amsterdam was tot 1958, krijg ik grote bewondering. Hij is mijn echte leermeester, maar tevens lastig. Ik hang aan zijn lippen en hij laat mij overdreven lang studeren: ‘Je moet nog rijpen Van den Berg’, maar dat wist ik al. Zijn assistent Götz Nassuth is wat wetenschappelijker en denkt vooral in structuren. Hij is bijna net zo goed als de meester en helpt mij bij de studie. Drie studentassistenten, Wim de Hoop, Wim Hartman en Pieter de Gier zullen collega’s worden bij de dienst Stadsontwikkeling Amsterdam. Prof. Van Eesteren probeert altijd zijn beste studenten naar die stedenbouwkundige dienst in Amsterdam te praten.

Van Eesteren is de man van ‘zintuiglijk waarnemen’ (niet alleen kijken, maar ook luisteren, ruiken en voelen), van ‘eerst onderzoek, dan een plan’, van ‘organisch en conceptueel ontwerpen’. Hij doceert even gemakkelijk over het woonblok, als over de opbouw van een wijk, de inrichting van de stad en de structuur van het gewest.

Hij vertelt veel over Amsterdam. Over het Algemeen Uitbreidingsplan (AUP) van 1935, waar hij een grote inbreng in heeft gehad. Over het gekozen stadstype: een centrale aaneengesloten stadsvorm. Woonwijken, gescheiden door parken, worden, volgens het AUP, op bereikbare fietsafstand van werkgebieden en binnenstad ontworpen.

Behalve wonen en werken beschikt de mens nu voor het eerst over voldoende vrije tijd om te recreëren en van de natuur te genieten. Ook wordt de mens steeds mobieler, wat zijn actieradius en blik verruimt. Recreatiegebieden liggen op loop- en fietsafstand om regelmatig te kunnen gebruiken. Ik leer dat werk- en groengebieden in een stad nog wel eens groter kunnen zijn dan alle woongebieden bij elkaar. Ook autoverkeer slurpt ruimte.

Tijdens colleges laat Van Eesteren zien dat Amsterdam heeft gestudeerd op

metrosystemen in grote steden in Europa, waarbij kaartbeelden zijn gemaakt van elk systeem, geprojecteerd op Holland met Amsterdam in het centrum. Uiteindelijk gaf Amsterdam de voorkeur aan het Stockholmse systeem voor een stadsspoor: halteafstanden van 800 meter en loopafstanden tot de stations van 500 meter. In 1960 is het principe-rapport gepresenteerd en door de gemeenteraad aangenomen met twee stamlijnen naar Amsterdam-West, twee naar Zuid, twee naar Zuidoost en één naar Noord, die zich vertakt. De lijnen kruisen vernuftig bij twee NS-stations, het Centraal Station en een nieuw te bouwen kopstation Zuid bij het Weteringcircuit. De omvang van het plan vervult mij met ontzag.

Wethouder De Cloe en buurtbewoners tijdens een inspraakavond in de Oosterparkbuurt, over nieuwbouwplannen in de Wibautstraat, 1974.
Foto Wim Ruigrok

Leerzaam en boeiend zijn de colleges over de ontwikkeling van verkavelingen in Amsterdam. In Bos en Lommer is voor 1940 begonnen met het 'openbreken' van het traditionele gesloten bouwblok, eerst 'half open', daarna 'geheel open', strokenverkaveling genoemd. 'Licht, lucht en ruimte voor het doorsneegezin, heren, en dat voor 12 cent huur in de week meer!' De eerste hovenverkaveling, 'haken' of 'L'-vormen zijn ontworpen door mej. ir. Jakoba Mulder, architect en stedenbouwkundige bij de Dienst Stadsontwikkeling, en voor het eerst toegepast bij de zogeheten duplexwoningen in Frankendael in 1947, uitgevoerd in samenwerking met bureau Merkelbach Elling. Beplanting en tuinaanleg zijn van Mien Ruys, de speelplaatsjes van Aldo van Eyck.

Frankendael is na een opknapbeurt in 2013 nog steeds een fantastisch woonbuurtje. Over het groen in 'De Meer' (Watergraafsmeer) schrijft Van Eesteren (in *Forum* 1952, nr. 7) over Frankendael: 'Door wandel- en fietspaden met lommerrijke lanen tussen de verschillende recreatieterreinen door te voeren wordt het gebied voor de gehele bevolking ontsloten en is een boeiend woon- en lustlandschap aan het ontstaan, waarin enkele primaire verlangens van de hedendaagse mens en zijn stedenbouw worden verwezenlijkt.'

Door hem maak ik kennis met begrippen als maat en schaal in de functionele stad met wonen, werken, recreatie en verkeer. De moderne stad heeft veel open en 'groene' ruimtes, 'kijk'- en 'gebruiks'-tuinen, boombeplanting langs wegen, volkstuinen, sportvelden, schooltuinen, parken en

Hof in Frankendael, ingericht door Mien Ruys, 1955.

plantsoenen, trapveldjes, jeugdlandjes, ruige terreintjes, woeste plekken en nog veel meer. Als er iets is wat ik ervan overhoud, dan is het wel het concept *Tuinstad*. 'Tuinstad,' vertelt Van Eesteren mij, 'was eigenlijk een truc. Toen het Algemeen Uitbreidingsplan in 1934 in de raad besproken werd, ging de discussie vooral over het type stadsuitbreidingen. De directeur van de Gemeentelijke Woningdienst, Arie Keppler (van 1915-1937), wilde tuindorpen om de stad, zoals in Noord, zelfs tot in het Gooi. Wij bij Stadsontwikkeling wilden de uiteengelegde, maar aaneengesloten, gelede stad. Die ruimtelijk gestructureerde wijken noemden wij toen "tuinsteden". Dat trok de SDAP door de bocht.' Raadsleden stonden sympathiek tegenover de in 1901 door de

Engelse typograaf Ebenezer Howard ontwikkelde Garden City Movement. Tuinsteden in Amsterdam zijn feitelijk tuin*wijken*.

Professor Van Eesteren heeft lesgegeven aan het Bauhaus en is ook een exponent van het 'Nieuwe Bouwen', een moderne stroming, verwant aan 'De Stijl' en 'Nieuwe Zakelijkheid'. Het vertaalt zich in de stedenbouw in rechte lijnen en rechte hoeken, platte daken, eerlijk gebruik van materialen – onder meer beton en glas – en elementair kleurgebruik. Ik ben groot bewonderaar van die stromingen en hij, als insider, kan me er niet genoeg over vertellen.

Van Eesteren is stellig over de betekenis van een wetenschappelijke benadering van het stedenbouwkundige onderzoek (bevolkingsprognoses en normatieve studies) vóór de ontwerpfase. Even zeker is hij over het feit dat plannen met interdisciplinaire teams onder leiding van stedenbouwkundige ingenieurs moeten worden gemaakt. Hij verhaalt dan over 'de eenheid van het stedenbouwkundige werk', dat wil zeggen 'eendrachtige samenwerking en afstemming tussen onderzoekers en ontwerpers om tot een goed en geïntegreerd product te komen'. Het 'collectieve' en daarmee 'functionele' product is geheel anders dan het artistieke werk van individueel (architecten) kunstenaarschap. Deelnemers van teams zijn anoniem, staan 'in dienst van de gemeenschap' en krijgen opdrachten van overheden 'wier publieke zaak zij dienen'. Ik ben zwaar onder de indruk. Dat is nog eens wat anders dan villaatjes bouwen voor rijke mensen in het Gooi, wat ik aan het begin van de studie dacht te gaan doen.

Als ik na een lange worsteling 'gerijpte' verkavelingen toon, vraagt hij: 'Hoe loopt de bejaarde veilig naar het buurtcentrum?' en 'Wat is er te beleven voor een kind op weg naar school?' En dan begin ik opnieuw. Drs. H. (Henk) J. Licher, voormalig directeur Provinciale Planologische Dienst (PPD) van Flevoland, vertelt mij in 2013, dat hij, werkend aan Lelystad, soortgelijke vragen kreeg: 'Waar komt Sinterklaas aan?' en 'Klinken er kerkklokken in de stad?'

Van Eesteren vertrouwt mij toe dat hij het veenweidelandschap rond Amsterdam het mooiste landschap vindt. Ik vind dan nog de heidevelden en bossen in het Gooi het mooist. 'Die zijn veel te eentonig en te schriel', leert hij mij. Dat is even wennen.

Het gedachtegoed van Van Eesteren is te lezen in zijn oratie (1948) en in het door hem geschreven voorwoord van S. Giedions 'Ruimte Tijd en Bouwkunst'.

Jammer dat ik de baanbrekende onderzoeker prof.ir. Th.K. van Lohuizen (ook Publieke Werken/Stadsontwikkeling!) net niet meer meemaak, maar zijn opvolger aan de faculteit Bouwkunde, prof.dr.ir. L.H.J. Angenot (ook onderzoeker bij Publieke Werken/Stadsontwikkeling), mede grondlegger van het stedenbouwkundige onderzoek, en prof.dr. C.S. Kruijt, leren mij degelijk de betekenis van stedenbouwkundig, sociologisch, en sociaal-geografisch

onderzoek voor het ruimtelijke ontwerpen op alle schaalniveaus. Prof. Angenot vertelt tijdens colleges van alles over bevolkingsprognoses en goochelt met cijfers. Prof. Kruijt behandelt onder meer de net gepubliceerde 1e Rijksnota over de Ruimtelijke Ordening (1960). Van hem heb ik de volgende plechtige uitspraak onthouden: 'Door de uitvinding van de kunstmest is het geboortecijfer in Brabant met sprongen omhoog gegaan (…).' Ons gelach verbaasde hem. Ik krijg de smaak van stedenbouw te pakken. De samenhang van maatschappij en ruimte begint niet alleen begrijpelijk te worden, maar ik raak eraan verslingerd.

Zeer goede herinneringen bewaar ik aan de stedenbouwkundige studiegroep 'Oostelijk West-Friesland', een interdisciplinaire werkgroep van tien studenten uit het vierde studiejaar. De eerste bijeenkomst is 20 april 1961, 's avonds in het gebouw voor Bouwkunde aan de Oude Delft. Medestudenten zijn, behalve studenten van Bouwkunde en Weg- en Waterbouw, sociaal-geografie studenten uit Amsterdam, Ton Berkman en Wil Aalbers (UvA). Wil is later gedeputeerde in Zuid-Holland geworden. Ik word voorzitter.

Een werkweek houden we in het streekcentrum in Westwoud in juni 1961. We fietsen door het gebied, doen stedenbouwkundig veldonderzoek naar het gebruik van panden, bestuderen agrarische en stedelijke werkgelegenheid, houden verkeerstellingen en krijgen informatie van bestuurders, notabelen en de middenstand. West-Friesland is in 1961-1963 nog arm, stadjes slapen en agrariërs op het platteland sappelen hard. Wat mij opvalt is de scheiding tussen enkele overwegend katholieke en vele protestante dorpen, de jaarlijkse kermissen en de welhaast rituele vechtpartijen tussen de dorpen van verschillende (kerkelijke) signatuur. De zuilen functioneren nog volop, uiterlijk zijn de dorpen en stadjes rustig en gezapig. In Delft gruwen hoogleraren van lintbebouwing, maar ik vind het best mee vallen.

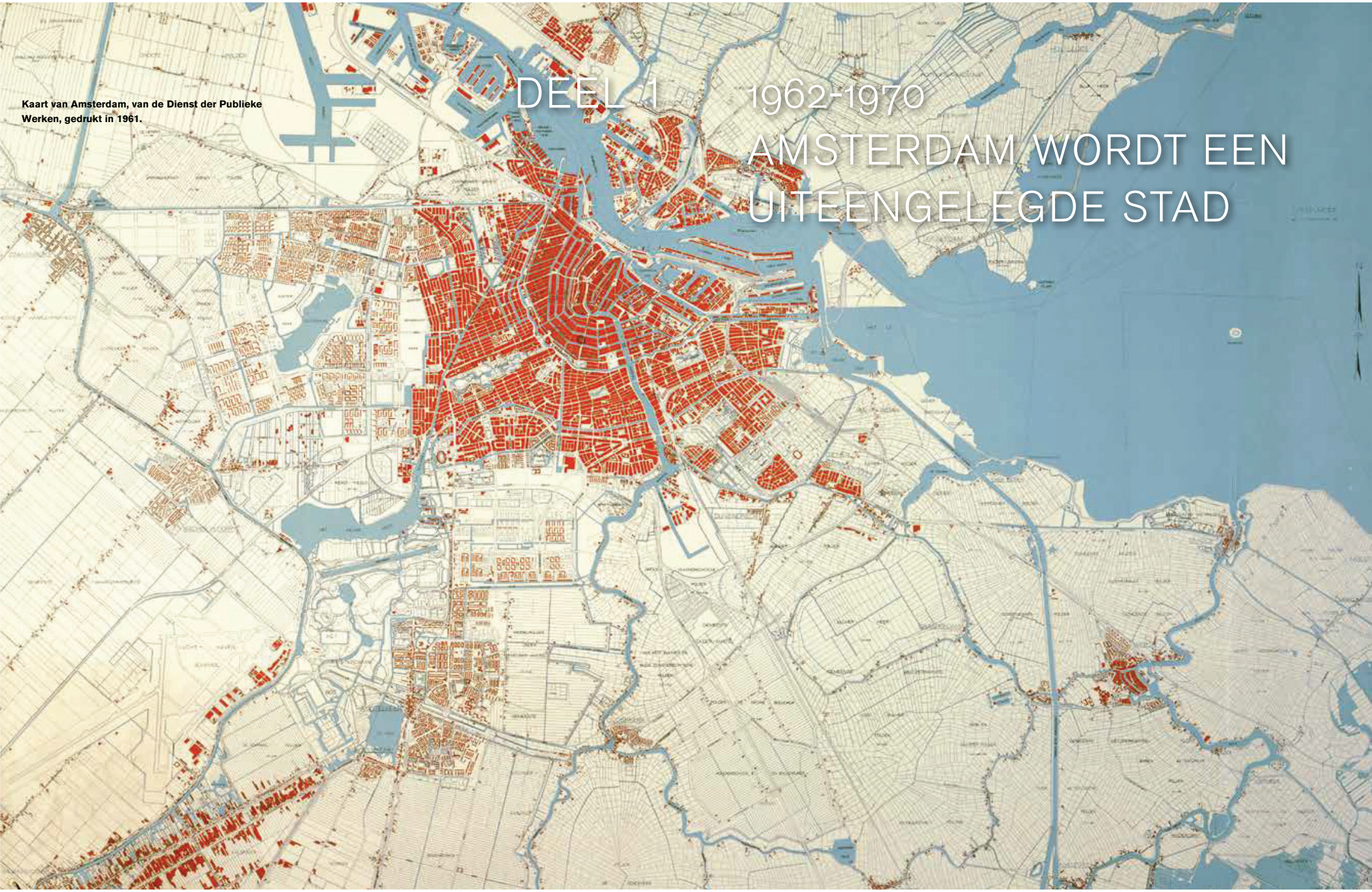
Voor het eerst leer ik te werken in een team, waarin elk lid constructief bijdraagt aan het eindrapport en ieder ook nog eens een voor de studie bruikbaar deelproduct kan maken, in mijn geval een ontwerp voor de streek.

Professor Van Eesteren raadt mij aan het verplichte half jaar praktisch werken te doen bij Stadsontwikkeling in Amsterdam, een afdeling van de Dienst der Publieke Werken. Ik gehoorzaam en solliciteer in januari 1963 bij ir. D.L.H. Slebos, hoofd van de afdeling Ontwerp. Tijdens de sollicitatie laat ik trots mijn ontwerptekeningen van een uitbreiding in Hilversum zien. De heer Slebos vindt het allemaal wel mooi, maar zegt dat 'we' het in Amsterdam anders doen. Ik mag morgen beginnen.

Een jaar lang (twee keer zo lang als voorgeschreven) zal ik er werken, want het is interessant en ik kan het geld goed gebruiken.

Sint Annenstraat en de toren van de Oude Kerk,1981.
Foto Gerard Dukker

Kaart van Amsterdam, van de Dienst der Publieke Werken, gedrukt in 1961.

DEEL 1 1962-1970

AMSTERDAM WORDT EEN UITEENGELEGDE STAD